

SZÁLKAI TAMÁS

Források és adatok a Bihar vármegyei adószedés kora újkori történetéhez

Bihar vármegye török alóli felszabadulása utáni szervezeti újraalakításának egyik első lépéseként a fennmaradt települések adóztatási célzatú összeírását végezték el 1692-ben.¹ A vármegye 18. századi dokumentumai között jelentős mennyiséget képvisel a perceptórátus iratanyaga,² de természetesen a közgyűlési iratok között is nagy mennyiségű kapcsolódó tétel található.³ Annak ellenére, hogy az adóösszeírásokat gyakran hasznosítják a helytörténeti kutatások során,⁴ az adószedés mint folyamat eddig kimaradt a vizsgálatokból. Köszönhető ez talán annak, hogy az adószedői hivatal iratai a második világháború során részben összekeveredtek és megsemmisültek, illetve, hogy a levéltár ismertető leltára szerint „*a kivetést követő adóbehajtás menete – iratok hiányában – Biharban nem rajzolható meg*”.⁵ A most közlésre szánt források hátterének bemutatását célzó kutatás nem törekedhetett a teljességre, mégis számos adat feltárára került, amelyek alapján nagy vonalakban mégis felvázolható a bihari adószedés folyamatának 18. századi története.

¹Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. U44 Bihar (1692). Közli Mezösi Károly: Bihar vármegye a török uralom megszűnése idején. Bp., 1943.

²Az iratok terjedelme 6,65 iratfolyóméter, aminek egyharmadát a számadások teszik ki, a fennmaradó részt különböző típusú összeírások adják. Az iratok mai rendszerét 1964–1966-ban LOK utasításra alakították ki. Az a) állagban a „vegyes összeírások” kaptak helyet. Itt helyezték el a zsidókat számba vevő, valamint a pestisösszeírásokat. Ide kerültek a máshonnan kiemelt (pl. Csákyak keresztszegi uradalmának összeírása), vagy az ajándékozás útján bekerült conscriptiók (az 1552. évi bihari dicajegyzék másolata), az egyetlen fennmaradt himlőoltás összeírás (Sárréti járás) és az 1828. évi országos összeírás települési összesítői. A b) állag „Adóösszeírások” címszó alatt tulajdonképpen a házi (néhány esetben a militaris) cassa számára készült 18. századi összeírási íveket tartalmazza. A c) állagban a nemesi hozzájárulásokkal kapcsolatos conscriptiók találhatóak. A d)-ben kaptak helyet a perceptórátus iratainak töredékei: házipénztári mellékletek (kérvények, alamizsnaügyek stb.), valamint évenkénti költségvetések, számadások. MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltára. IV. A. 4.

³A jegyzőkönyvekhez kapcsolódó iratok között külön kezelték az adózással kapcsolatos ügyeket, azokat külön fasciculusbá gyűjtötték. Ez az iratkezelés többszöri módosítása során sem változott. MNL HBML IV. A. 1.

⁴A levéltári kutatásokon alapuló helytörténeti monográfiák felsorolására itt nincs mód. A magánföldesúri birtokokon élő jobbágyság terheit vizsgálta Papp Klára: Biharország jobbágnépe. Debrecen, 1998.

⁵Pontatlanságai ellenére a legtöbb információt közli a témában A helytörténetírás levéltári forrásai Hajdú-Biharban 1848-ig. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei 3. Szerkesztette: Komoróczy György. Debrecen, 1972. 44–48.

Korrupció Biharban, avagy a megszüntetett végrehajtó biztosi tisztség⁶

„*Szegény contribuens ember sem vármegye, sem militaris, sem földes uraság tisztjeinek semminemű ajándékkal nem tartozik, melyet jól elméjére kell adni...*” – írja Baranyi Miklós Bihar vármegye váradi járásának főszolgabírája 1771. januárjában, majd azért hozzászól: „*egyéb iránt ami Istené Istennek, ami a királyé a királynak, ami a földes úré a földes úrnak kell adni serényen és zugolódás nélkül.*” Az idézet rávilágít arra a problémakörre, ami jelen forrásközlés apropóját adja, azaz az adószedés szükségességét és az ehhez kapcsolódó folyamatokban – úgy tűnik időről-időre szükségszerűen újból – előforduló hivatali korrupció témakörét.

Már 1721-ben szabályrendeletet hozott a vármegye arról, hogy a kvártélyok kivetése és az adókiivetés megállapítása nyilvános gyűlésben történjék,⁷ s hogy a terhek egyenlő elosztása céljából – „*az országban levő több nemes vármegyék módja szerint*” – háromévente összeírást kell végezni.⁸ A vármegye 1745. évi – később többször megújított – szervezési szabályrendeletének több pontja vonatkozik az adózás szabályozására.⁹

A conscriptorok mindig előre kiadott utasítás alapján, előre megjelölt időpontban¹⁰ a „helység lajstromának” kézhezvétele után, az adott településen kijelölt helyszínen vették számba a – hit letételére kötelezett – lakosság vagyonát.¹¹ Az összeírás alapján az adót a megyei jegyző utasítása szerint hivatalosan az adószedők és a szolgabírák gyűjtötték be. Az eredeti tervezet megváltoztatását az illetékes szolgabíró jelentése alapján a közgyűlés módosíthatta, vagy „rendkívül sürgető” esetben az alispán. A perceptorok által két példányban elkészített számadásokat¹² a megyei közgyűlés jóváhagyása után kellett a Helytartótanácsnak továbbítani. Az adószedők hivatalának helyéül a közbiztonság szempontjából kiváló Váradot jelölték meg, „*hogy a cassát valamely veszedelem ne érje.*”¹³

A megye szolgálatában álló járási particularis perceptorok munkáját az egyes településeken működő – munkájukért cserébe adómentességet élvező¹⁴ –

⁶A Levéltári Szemle 2017/1. számában megjelent tanulmány rövidített változata.

⁷IV. A. 1/a. 4. k. 13–14.

⁸Bihar vármegye statútumai 1757. 27.

⁹Az eredeti statútumot jelentősebb módosítása volt az 1757. évi, amin kisebb változásokat ejtettek 1760-ban és 1769-ben. Ez a szabályozás maradt hatályban 1782-ig. Kiadva: Bihar vármegye statútumai 1757. Összeállította, a szöveget gondozta és a bevezető tanulmányt írta: Szállkai Tamás. Debrecen, 2012. 10–11.

¹⁰Több napig tartó munka esetén a szállást és ellátást az adott település biztosította. Sárádon pl. 1775-ben az előre megjelölt napon nem érkeztek meg az összeírók – pedig a jegyző előző nap át is ment, a szomszéd faluba érdeklődni – így a számukra készített ételt és 8 icce bort – hogy „el ne vesszen” – a falu előljárói a szakács asszonyokkal együtt fogyasztották el. V. 667/a. 1. d. Az iratok évről-évre követik egymást. 1774. évi csapszéki számadás.

¹¹Jellemző, hogy egy 1723. évi instrukció szerint az esketés előtt az összeíróknak el kellett „igazítani” az adózókat, hogy hamis bevallás esetén kalodában a falu népe előtt „csapattatnak meg.” IV. A. 1/b. 9. Fasc. VII. 1723.

¹²Már az 1715. évi LVII. tc. 1 §-a kötelezővé tette az adószedésben részt vevő hivatalnokok évenkénti számadásainak elkészítését.

¹³Bihar vármegye statútumai 1757. 27.

¹⁴Az adóösszeírásokban külön feltüntették a perceptorokat. IV. A. 4/b.

adószedők¹⁵ segítették, akik nyilvántartották a befizetéseket és elmaradásokat, de az adó beszedésért végső soron a helyi bírák feleltek. Az 1745. évi statútum szerint a falu bírása tartozott minden jövedelemről a szolgabíró és egy esküdt előtt elszámolni. A portio-t a bíró elvileg arányos mértékben, fejenként róta ki, a *contributio* és *domestica cassa* felé történő befizetéseket külön-külön, a „szegény embernél leendő különös palétára” is fel kellett vezetni.¹⁶ Sáránd mezőváros adószedőinek 18. század végi igen részletes lajstromai alapján tudjuk, hogy a lakosság különböző időpontokban törlesztett az ekkor negyedévente begyűjtött adóból.¹⁷ Ez a helyzet vélhetően a megye más településein is előfordult, legalábbis erre utal a bírák számára küldött, gyakran ismétlődő felszólítások sora a szolgabírák *currensibus*.¹⁸ Ennek ellenére a lakosok sok esetben nem tudták időre kifizetni a kirótt adóösszeget,¹⁹ amint erről a vármegyei jegyzőkönyvek és a meg-megújuló végrehajtási utasítások évről-évre tudósítanak.

A bírói elszámolások utóbb a vármegyei perceptorhoz kerültek, aki egy 1727. évi – a Helytartótanács utasítása alapján hozott – szabályrendelet szerint a pénztár bevételeinek és kiadásainak kezelésére volt kötelezve,²⁰ egy személyben volt tehát számvevő és számvivő. A 18. század második felében a hivatali struktúra egyre sokrétűbbé vált: a járásokban *particularis* perceptorok is működtek, s az iratokban is *officium* perceptoratus-ról olvashatunk, ahol a számviteli gazdálkodást már külön választották, melynek élén a főszámvevő (*rationum exactor*) állt.²¹

Az adóhátralékok behajtását a közgyűlés rendelhette el, amit a végrehajtás megkezdése előtt két héttel ki kellett hirdetni a településeken.²² Mivel azonban az elmaradások behajtása a perceptorátusnak igen nagy terhet jelentett, a 18. század közepétől mind a házi, mind a hadi pénztár²³ *executor commissarius*okat, végrehajtó biztosokat (tehát külön *bellicus commissarius*okat is)²⁴ alkalmaztak, később pedig csak végrehajtókat, akik részletesen kifejtett instrukciók alapján végezték munkájukat.²⁵

¹⁵Feladatuk inkább a nyilvántartás volt. Magyarul palétásoknak hívták őket.

¹⁶A helységek számadásainak elkészítését Mária Terézia részletesen szabályozta. V. 637/a. 14. k. 75–80. Ez alapján készültek a lentebbi sárándi számadások is.

¹⁷V. 667/a. 1. d. 1785/86.

¹⁸V. 637/a. 14. k. 50.

¹⁹A már említett – kellően részletes – sárándi nyilvántartásból pl. kiderül, hogy a településre az 1785/86. adóévben mért 626 Rhénes forint 26 krajcárból (ebből *domesticalis* 125 Rft 20 kr.) csak 536 Rft 14 kr.-t (ebből *domesticalis* 115 Rft 21 kr.) teljesítettek, ami a kasszába fizetett összeg (503 Rft 55 kr.) mellett tartalmazza az adószedő fizetését (6 Rft), útiköltséget, sőt még a pénz szállítására szolgáló zacskók árát (1 Rft 44 kr.) is.

V. 667/a. 1. d. 1785/86.

²⁰IV. A. 1/a. 4. k. 13–14.

²¹IV. A. 1/a. 21. k. 15.

²²A források szerint az előzetes bejelentés nem valósult meg, hiszen így fordulhatott elő, hogy egy-egy települést akár évente nyolcszor is meglátogatott a *comissarius*. Ld. lentebb Nyitrai László ügyét.

²³A két pénztár szétválasztását a Magyar Kamara már 1731-ben elrendelte.

²⁴A *bellicus commissarius*ok a váradi katonai *commendans* felügyelete alatt álltak. Az 1759. évi instrukció szerint *executor* napi 8, a katonák napi 5 krajcár illetményt kaptak, a *commendans* részére helységenként 1 garast kellett adni. Itt is kikötötték, hogy a *comissarius* „napjában többet ne vegyen és ennek színe alatt valami kereskedést ne indítson...” IV. A. 1/b. 18. Fasc. IV. 1759.

²⁵Módosított instrukciók: 1759: IV. A. 1/b. 18. Fasc. IV. 1759.; 1771: uo. S. Fasc. II. 1771.; 1780: uo. 561. Fasc. I. 1780.

Az 1771. február 26-án készült utasítás 12 pontban foglalja össze az executor commissariusok feladatait. A generalis perceptortól kapott részletes lajstrom és előzetes alispáni jóváhagyás után szálltak ki a biztosok 3-5 fő executor katoná, vagy megyei alkalmazott kíséretében. Szállást, ételt és napidíjat mindig a tartozást felhalmozók biztosítottak számukra.²⁶ Gördülékeny behajtás esetén az executorok más szomszédos településekre a biztos nélkül is átküldhetőek voltak „jó instructioval”. A behajtást addig kellett folytatni, amíg a tartozás nagyobb részét be nem gyűjtötték. A beszédést mindig a legnagyobb tartozást felhalmozó gazdánál kellett kezdeni, ahol legalább az – executio ideje alatt naponta szedendő – executionalis garas behajtását elvárták. Ezt a bírónak történő átadást követően az elmaradás lefaragására fordították. Tiltották a behajtás során a károkozást, a „verissel, káromlással” szitkozódást. A commissariusnak a begyűjtött adóval együtt hetente „kisedt” cédulákra írt jelentést kellett tennie a perceptornak és az alispánnak, feltüntetve melyik nap, hol és milyen eredményt ért el az executio.

A biztosok számára a végrehajtás ideje alatt napi kétszeri két tál ételt és 1 icce bort kellett biztosítani, valamint 2 garas napidíjat. A végrehajtást végző katonáknak az első héten kétszeri étel járt ital nélkül, a második héttől kezdve a hadi regulamentum szerint egy icce bor, vagy két icce ser, vagy ezek helyett egy garas járt. A megyei tisztviselők ellátása azonos módon történt, viszont a második héttől már nem kapták az 1 garas napidíjat, mivel a megyétől egyébként is fizetést kaptak. Külön kiemeli az utasítás, hogy a végrehajtást végzők az ételek közt nem válogathatnak, hanem „amilyenel a tisztességes gazda ember szokott élni, megelégedgyenek.”²⁷

A jelek szerint az utasításokat azonban nem tartották be. Úgy látszik, hogy a nagy összegek beszédésével megbízott végrehajtó biztosok – és az őket segítő katonák – becsületessége a források tükrében erősen megkérdőjelezhető volt.

Érdeemes áttekinteni egy ilyen korrupciós ügyet,²⁸ hogy lássuk, mi vezetett az executor commissarius tisztének megszüntetéséhez. Hosszasan vizsgálta a vármegye 1753-ban két biztos ügyét, akik hét faluban követtek el visszaéléseket. Különösen Nyitrai Lászlóra volt sok panasz, aki 1750 és 1753 között hat helyen okozott károkat, amiket röviden így foglalhatunk össze:

Gyapju faluban a biztos hetedmagával mulatott, majd a település 200 Ft tartozását behajtva távozott. A problémát az jelentette, amikor néhány hónap múlva másik commissarius érkezett, aki szintén követelte ugyanazt az összeget, amit a bíró félelmében újból kifizetett. Szentmiklóson 1750-ben hat alkalommal járt, ahol pénzt vett fel kölcsön – általában titokban, „discretioba” –, egy alkalommal pedig egymaga megivott 17 icce bort, amit végül a bíró fizetett ki a kocsmárosnak, sőt még egy 15 krajcár értékű keszkenőt is kapott. Madarason öt alkalommal 96 polturát és 4 máriást vett fel, valamint a számlájára róttak 6 icce bort is. Nyitrai commissarius Keresztszegen is „gyakran megh fordulván” egyszer egy icce vajat, másszor 4 icce bort, egy másik esetben pedig 20 polturát kapott. Egyszer egy katonával jelent meg, s egy napra 8 adag ételt kért, részben természetben, részben készpénzben. Itt annyi

²⁶Az adós gazdák terheinek enyhítésére a commissarius szállását és ételét és napidíját 3-4, az executorokét 2-3 gazdától kell beszédni.

²⁷IV. A. 1/b. S. Fasc. II. 1771.

²⁸IV. A. 1/b. B. Fasc. IV. 1753.

ajándékot kapott, hogy a helyiek már fel sem jegyezték részletesen. Ezzel szemben Rojton rendszeresen lejegyezték Nyitrai „igényeit.” 1750-ben egy köből búzát, egy bárányt és egy nyulat, valamint egy icce vaját kapott. Négy máriást is kért, amiből egyet később meg is adott. A fennmaradó összeget számonkérő bírót pedig megütötte. A következő évben két csirke, egy nyúl és egy bárány volt az „ajándék”, máskor, ha a bíró bárányt nem tudott venni, a comissarius meglegedett a jószág pénzbeli értékével is. 1752-ben szintén egy bárányt, egy köből kukoricát és 8 icce bort kapott a helyiektől. Ugrára 1753 húsvétja előtt érkezett két katona kíséretében, de az „innepekre Váradra bémenvén” hat napig nem volt jelen, ám a napidíjat erre az időszakra is követelte, ráadásul készpénzben. A katonák is pénzben kérték a díjat, végezetül ebédre még egy „ruczát” is kívántak. Emellett szinte elenyészőnek tűnik Kolonics commissarius kihágása, aki Géres lakóitól távolléte idejére is napidíjat követelt.

A fentebbi eset fényében érthetőek Baranyi alispán 1773 februárjában kelt sorai (szövegét ld. a 2. mellékletben),²⁹ amelyek rávilágítanak a visszaélések mértékére. El lehet képzelni mekkora károkat okozhatott, ha a végrehajtó biztosok szekérszámra hordatták haza a természetbeni ajándékokat – lábas jószágokat, lisztet, kását stb. –, s a meghatározott napidíjak többszörösét is felvették. Példájuk „ragadós” volt, mert hasonló kisebb visszaéléseket követtek el a végrehajtást segítő katonák is, valamint a bellicus executorok is. Az ügygel a közgyűlés is foglalkozott: határozatban rögzítették a commissariusi hivatal megszüntetését és rögzítették a végrehajtásban 1773-ban elrendelt változtatásokat.³⁰

Az 1773 nyarán kiadott alispáni körlevél szerint az adószedés feladata a bírák kötelessége, az executio megtörténtéért is ők a felelősek: számukra a határozat kemény büntetést helyezett kilátásba a behajtás elodázására tett kísérletért. Az executor eszerint vagy reguláris katona, vagy – ennek hiányában – a vármegye megbízott tisztviselője, vagy bérelt katonája, aki a helyi bíróval, jegyzővel és esküdtel járja végig a restantiariusok házait. Az executio-t a helység kisbírója, vagy fegyveresei útján kell kihirdetni. A továbbra sem fizetőket kalodázással, lánkra veréssel, éheztetéssel (!) kell teljesítésre kényszeríteni, legvégső esetben zálogolással lehet őket sújtani.³¹

Azt, hogy a végrehajtás ennek hatására sem működött sokkal tökéletesebben, bizonyítja az executor katonáknak kiadott újabb utasítás 1780-ból, ami az új rendszer módosított feltételeit rögzíti.³² Eszerint a generalis perceptor osztja szét és irányítja a végrehajtókat³³ a particularis perceptorokhoz, ahol az elmaradásokat tartalmazó lajstromokat megkapják. Az egyes településeken a – korábbiakhoz hasonlóan – az előjárókkal kell a házakat végigjárva beszédni az elmaradásokat, a lakosokat sürgetéssel, fenyegetéssel kell ösztönözni, indokolt esetben a helyszínen kalodába zárni és zálogot venni is van felhatalmazásuk. Amennyiben egy hét alatt nem fejeződik be az executio, jelenteni kell a perceptornak, hogy esetlegesen a bíró

²⁹V. 637/a. 14. k. 15–16.

³⁰Uo.

³¹V. 637/a. 14. k. 27–28.

³²IV. A. 1/b. 561. Fasc. I. 1780.

³³A korábbihoz hasonlóan amennyiben reguláris katona nem áll rendelkezésre, a végrehajtást a vármegye szolgálatában álló személy is végezheti.

ösztönzése ügyében intézkedni tudjon, egyébként a kintlevőségek behajtásáig az executornak az adott településen kell maradni. Kifejezetten a bírók korrupciós kísérleteire utalnak azok a megjegyzések, amelyek a bírák „korhelyeskedéseinek”, ajándékkal történő megvesztegetési szándékának azonnali jelentését írják elő. Az elmaradások teljes beszédéséig tilos a végrehajtást végző személy számára „korcsmákon mulatni”, ajándékot elfogadni, sőt, a nem együttműködő, vagy korrupcióra buzdító bírák viselkedését a particularis perceptornak jelenteni kell. Az executorok érkezését és távozását a helyi nótáriusnak kellett nyilvántartani és a particularis perceptornak megküldeni. A reguláris katonák napi fejadagja a hatályos katonai regulamentum szerint történt, a vármegyei alkalmazottak – a korábbiaknak megfelelően – kevesebb ellátásban részesültek.

Az elmaradt adó behajtásának módjára célzó utasítások Bihar vármegye 18. századi történetének olyan, olykor korrupcióval is átszínezett mozzanatait villantják fel, amelyek későbbi, alaposabb hivataltörténeti kutatások során is jól használhatóak lesznek.

Mellékletek

I. A végrehajtást végző biztosok utasítása³⁴ 1771. február 26.

Executor commissariusok instructioja

1mo. Az restantiának specificatioját a generalis contributio perceptortul kezihez vivén, magát a viczeispánnak minekelőtte executiora kimenne, bémentse és az executor onnan kiadandó inuatio szerént kezgye, s continuállya.

2do. Nagyobb helységeben, ahol notabilis restantiák léznek, harmad-, negyed-, és respectiue ötödmagával is valamely ideig lehet, amég tudniillik a bíráknak és contribuens lakosoknak a restantiák complánatiójában effectussal való igykezetit nem tapasztallya, ellenben midőn az olyan igykezetet valósággal látná, usque effectiuam complánationem, másod-, vagy respectiue harmadmagával ott maradván, a több vele lévő executorokat más szomszéd restáns helyre külgye, jó instructioval.

3tio. Minek előtte a restantiát, ha nem egészlen is, legalább nagyobb résziben valamely communitás nem complánállya, addig a helységebül semmi szín alatt az executiot el ne vigye, hanem, ha a bíráknak helyes okokbúl való repraesentatiojokra az executionak interimális suspensioja iránt commissiót venne, mely commissiót maga legitimatiojára megtartani szükséges.

4to. Minden helységben ahová executiora bémegy, ezt a rendes módon tarcsa és directioja alatt lévő executorokkal okvetetlen megtartassa, mihelyt az helységben béirkezek, a bírónál bemenetelét megjelentvén, magának és vele lévőeknek a restantiarius gazdáknak szállást rendeltessen és semmikkippen a közönséges falu

³⁴IV. A. 1/b. S. Fasc. II. 1771.

házához, vagy a bíróhoz ne szálljon, hacsak későn estve nem esik az helységbe való érkezése, még aznap, azonnal reális executiohoz fogjon a főbíróval, nótáriussal – ahol vagyon – és egy-két esküdt emberrel azon restantiariusok házához menyen, akik legtöbbel tartoznak és restálnak és mindaddig onnat ne távozzék, még legalább akkor nap az executionális egy garast a restáló le nem teszi, mely executionális garasnak neveztetik ugyan, de nem az executoroké, hanem a contributionális fejiben a bíró kezében adattatik, melyet a bíró az portio lajstromában azonnal feljegyeztetni tartozik. Ezt pedig az executionak elkezdett első hetiben, de

5to. Ha történék az executionak második hétre kelve is ugyanazon helységben megmaradni, akkor naponként az executionak tartása alatt mindvégig két hét executionális garasok fizetisire kell a restantiarius gazdákat rá venni és azt mind a kettőt in defalcationem restantiae a fellyebb megírt mód szerént a bíró kezében adni.

6to. Amidőn reguláris militiából lesznek az executor katonák, azoknak akomodatiojok légyen in conformitate belli regulamenti militaris, úgymint az executionak első hetiben mindennap kétszeri jóllakásra való elegendő főtt ítel, kenyírral edgyütt, ital nélkül, második hetiben pedig és azután az executionak végéig a regulamentalis tartás mellett, naponkint minden személyre fog adattatni a közlegénynek egy icze bor, vagy két icze sere, amelyet tudniillik a lakos embernek könnyebb megszerezni, amint is a választás nem az executor katonán, hanem az executiot szenvedő contribuensek minden icze bor, vagy minden két icze ser helyett regulamentaliter in natura ad restrictum pedem compelláló orális portziókhöz képest, úgy az közkatonáknak is egy-egy garast naponként a restantiarius contribuensek tartoznak fizetni, akármeddig is tartsék az executio, a fellyebb megjegyzett punctumnál többet az executorok nem vehetnek fel.

7mo. Minthogy némelykor in defectu regulatae militiae domesticus executorokat kellek felvenni, azok iránt ilyen rendelése vagyon a tekintetes nemes vármegyének, tudniillik ezeknek is, az executionak első hetiben adattassék kétszer jóllakásra való főtt ítel kenyírral edgyütt, ital nélkül, emellett pedig egy garas, ha történik ugyanazon helységben második hétre kelve is a restantiák miatt is megmaradni, tehát azon második hétben és annak utána valamég az executio ottan tartand, minden személyre tartoznak a restantiariusok az étel és kenyér mellett, egy-egy icze bort is adni, minden készpénz, diurnum nélkül, minthogy az ilyen domestica executiora a tekintetes nemes vármegye fizetett szolgálai szoktak fordíttatni, kiknek esztendősi fizetések az executio idején, úgy mint más szolgálat idejének alkalmatosságával.

8vo. Magának az commissariusnak az executionak kezdetitől fogva mindvégig egyaránt tartoznak a restantiariusok naponkint ebídigyére elégséges és alkalmas két tál ételt és egy icze bort, vocsorára is hasonlóképpen két tál ítel és egy icze bort, titulo diurni pedig két garast, ezen maga diurnumát, úgy az domesticusok executorok minden napi garasát naponként megvégye, értvén azon az executionális garason kívül, melyet a regulamentum szerént minden executio alá vett gazdával, az helység bírāja kezében kell, in defalcationem contributionalis fizetni.

9no. Valamit maga az commissarius az ítelben (avagy, ha maga akar főzni) az ítelben való requisitumokban felettébb nem válogathat és magát különösen valamely kölcsiges eledelnek nevre nem kérheti, úgy az executoroknak olyan válogatást, akár reguláris militiából valók, akár pedig domesticusok, meg ne engedgye, hanem a faluban találtatható – testnek táplálására alkalmas és tisztességes – ítellet, amilyennel a tisztességes gazda ember szokott élni, megelégedgyenek, az ítel sem edgyiknek, sem másíknak, valamint magának is commissáriusnak pínzül felváltani semmi szín alatt nem szabad, hanem azt in natura kellettík okvetetlen kivenni. Hasonlóképpen nem lészen bort is pénzül felvenni másutt, hanem ahol sem bor, sem ser nem lévén, regulamentum szerént egy garasával compenzállyák a contribuensek, úgy, hogy ha szintén három polturán, vagy nígyen kelne is a korcsmákon a bornak iczéje, annak megváltása fellyebb, mindazáltal a contribuens egy garasnál többet fizetni nem tartozík, ha in natura praestállya.

10mo. Mivel magát a commissariust egy gazdának, főként a szegények közül tartani igen terhes volna, sőt némelynek csak executor katonának tartása is nagy romlására esnek, azért rendeltessen magának proportiönále három, négy és több gazdát, úgy az executoroknak is kettőt és respective hármát, kik a bíró rendelése szerint magát a commissáriust és az executorokat naponkint kielégítsék: egyik ételét, másik italát, harmadík pénzt adván, amit az ilyen competentiát naprul-napra accumulálni és főként a diurnumát a contribuenseknél pretentióban elhadni tellyességgel meg nem engedtetik, hanem azt naponként kell exigálni, amellet valahány gazdánál lésznek elrendelve, mindazoktul a contributióban adandó garast, másodík hétre pedig a két garast valami úton-módon csak megvegyék és a bíró kezében adassék, szorgalmaztatván őket untalan a bírókkal edgyütt a fizetésre, amint is akár alkalmas, akár alkalmatlan idő légyen, az házban, vagy a korcsmán ne üllyenek, hanem a contribuenseket szüntelen és in portione a fizetésre ösztönözzék, kárt mindazonáltal sehol ne tegyenek és veríssel, káromlással és mocskos szídalalmazással ne illessék, ha történnék a commissárius egy nap két vagy több helyeken is megfordulni, maga diurnumát mindazáltal csak egy helyen vegye fel arra a napra, ott tudniillík, ahol azon napnak nagyobb részét az executorokkal edgyütt eltölti, kiknek hasonlóképpen két, vagy három, vagy több diurnumot ételben, italban, vagy ennek váltságában egy nap, valami szín alatt felvenni, semmi szín alatt ne engedgye.

11mo. Ha úgy tetszik nékíek a helységben való bémenetelkor egy-két lövés által érkezéseket a falu végén sürgettethetik, de a lövésírt semmit ne vegyenek, sub poena refusionis dupplii az emberek között mindazáltal, az uczákon annyival inkább az házakban tellyességgel ne lövöldözzenek. Minden héten a viceispánt és a perceptort az exigált contributioniúl és hollételekrül tudósítsák, specificice feljegyezvén, mely nap micsoda helyben hányadmagával mentek és ott meddig voltak. S azáltal a contributionális pénzül mennyit exigáltak, mely relatiokat kiseded czédulában a contributiokkal bėjövöktül okvetetlen elkülgykék, minthogy pedig a commissáriusnak diurnuma nem sok, s abból a papírosra, spanyolviaszra kölcséget tenni terhére volna, a relatiohoz megkívántató papíros perceptor uramtul fog kiadattatni, mely relatiokkal a maga diurnualis lajstroma is megegyezzék, csak az reábízottatokban hűségesen járjon el. Assecurátus legyen abban, hogy a tekintetes nemes vármegye

fáradtságát fogja remunerálni diurnumán kívül, melyből a papírosra való költség bűvön kitellyék. Ellenben

12mo. Ha az megjedzett punctumok ellen járván, a tekintetes nemes vármegye által rendeltetett competentiáján kívül húz-von, vagy a húzásban-vonásban az executoroknak coniveál praeter restitutionem duppli a szolgálattól való a motioja eránt, magát bizonyossá teheti, valamint ellenben functiojának hűséggel, serénységgel és jó renddel való véghezvitele által, további accomodatiója és promotioja felől magát assecuratusnak tarthattya.

Modificatum sub generali congregatione, 26a Februarij, 1771. celebrata

2. Baranyi Gábor alispán körlevelének részlete a biztosok visszaéléseiről és hivataluk megszüntetéséről³⁵
1773. február 24.

Ámbár abban kétségem nincsen, hogy szolgabírák uraimék a tekintetes nemes vármegyének az executor commissariusokat illető minapi végezését annak rendi szerint currentálták, miáltal az adófizető nép több-több kárának és hitetlenséggel való húzzattatásának-vonattatásának további eltávoztatására nézve kéntelenítettem hivatalbéli kötelességből ez írásom által ex superabundanti a tekintetes nemes vármegye azon rendelkezését publicálni, hogy tudniillik, az executor commissariusok szolgálattya mostantól fogva eltöröltetett azon okbul, hogy ők a nékiek rendeltetett mindennapi két étellel, ahhoz megkívántató olyan kenyérrrel, amilyennel az adófizető gazdák élni szoktak és két icze borral s két garással meg nem elégedvén az egész vármegyében mindenütt magoknak napjába nyolcz-nyolcz gazdákat rendeltettek és többnyire mindeniktől, az étel, ital helyett készpénzt vettek, hasonló excessusra tanítván az hadi executorokat is, amellet az helységek bíráival ettek, s bőven ittak, sőt, sertéshússal, szalonnával, aprómarhával, lisztel, vajjal, tojással lencsével, borsóval, s kásával, s több effélékkel rakott szekereket házaikhoz cselédjek élelmére gyakran hazaküldöttek, az adófizető szegény népnek nagy kárával. De azonkívül a nékiek kiadott és az helységeknek currens által egynehányszor publicaltatott instructiot más részben is tellyességgel meg nem tartották, hanem aki garas helyett napjában tizenkettőt s többet is felszedvén, nem hogy a restantiariusok házait a bíróval és notariussal sorba járták és az őfelsége adójának kifizetését hites kötelességek szerént szorgalmaztatták volna, hanem inkább a bírakkal s notariusokkal, vagy az helység közönséges házával, vagy valamely különös háznál béülvén, ettek, hivalkodtak, s a falu közönséges rovására ittak, akár restantiarius, akár maga adóját annak előtte már beadó gazdákon, válogatás és igazság nélkül, valamint a házak sorjába feküdtek, a diurnumot ki egy, ki két garásával, ki hét krajczárjával szedték és ez szerént az őfelsége adójába mérhető pénzt is sokszor a magok erszényekbe hasították, mellyel az adónak leszállítását hátráltatták inkább és akadályoztatták, mintsem előmozdították volna.

³⁵V. 637/a. 14. k. 13.

Ezen okokból tehát (amint fellyebb megjegyeztetett) ennek utána executor commissariusok nem lesznek, hanem amidőn a szükség úgy hozza, fegyverviselő executorok minden commissarius nélkül fognak kiküldtetni, kikkel együtt a bíró, nótárius és más portioszedő esküdt ember házanként járni, a restantiariusokat a fizetésre minden módon nógatni, sőt arestommal, kalodázással, zálogolásokkal (ha különben nem igyekeznének) kényszeríteni tartoznak és ha az adó annak idejébe a cassába bé nem vitettetik, a késedelmeskedő bírákat perceptor uraimék jelentésére processualis szolgabírák uraimék a vármegye tömlöczébe küldik, ahonnan ki nem bocsátatnak, valameddig a restantia a cassába bé nem fizettetik.

Az executor katonának (amint már három ízben, 1758dik esztendőtől fogvást publicáltatott) a restantiarius adófizető gazdák semmivel egyébbel nem tartoznak, hanem napjában elegendő kenyérrel, ebédre és vacsorára elegendő egy tál étellel, amilyennel a közember élni szokott, és egy icze borral, mely bor helyett (ha meg inni nem akarja) a katona egy garast vehet és semmiképpen nem többet, akárhogy folyjék a bornak iczéje a csapszéken. Étél s kenyér helyett ellenben egy pénzt sem szabad néki venni, mert anélkül nem élhet; azok pedig akik nem restantiariusok, csupán szállásadással se terheltetnek.